

روند انتشار یافته های پژوهش های روان شناختی در مجله روان شناسی از سال ۱۳۷۶ تا ۱۳۹۰ □

Trend of Psychological Research Published in the Journal of Psychology from 1996 to 2012 □

Jalil Fathabadi, Ph.D. ✉

Saman Kamari, M.Sc.

Mohammad Sharifi, M.Sc.

دکتر جلیل فتح آبادی *

سامان کماری *

محمد شریفی *

Abstract

چکیده

The purpose of this research was to study of trend and content of the articles published in the Journal of Psychology, which as one of the first Iranian scientific journals in the field of psychology, has followed a general approach for publication of subjects. The research method using for this study was content analysis. For this purpose, all 60 issues of the journal were analyzed for determination of subject areas, research methods, the statistical methods used in the articles, the frequency distribution of citations to papers in Persian and English articles, and also the rate of article using in the new and old articles. The study population was all articles published in the Journal of Psychology from spring 1996 to winter 2012. which included 60 issues, and 352 articles. Content analysis check list was used as instrument in this study. The results showed that the most frequent subjects used were psychology of health, education and treatment effectiveness approaches, personality, learning and educational achievement and psychometrics. In terms of research method correlation methods, experimental, attitude survey, and retrospective studies respectively were the most using methods. In terms of statistical methods, correlation methods, analysis of variance, and t-tests had the highest frequency. Finally, analysing the references used in the journal showed that the rates of using foreign references were more than the Persian references. It was also found that single author articles gradually led to collaborative articles.

هدف پژوهش حاضر شناخت روند و محتوای مقالات منتشر شده در «مجله روان شناسی» است. برای انجام پژوهش حاضر از روش تحلیل محتوا استفاده شده است. بدین منظور به بررسی موضوعات مورد استفاده در این مجله، تعیین روش های پژوهشی به کار رفته در مقالات، تعیین روش های آماری مورد استفاده، تعیین توزیع فراوانی استنادات به مقالات فارسی و انگلیسی، همچنین میزان استفاده از مقالات جدید و قدیم پرداخته شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر از طریق تمام شماری تمامی نسخه های مجله روان شناسی از سال اول انتشار یعنی سال ۱۳۷۶ تا سال ۱۳۹۰ که شامل ۶۰ شماره و تعداد ۳۵۲ مقاله می باشد مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است. ابزار مورد استفاده در این پژوهش چک لیست تحلیل محتوا بود. نتایج نشان داد که بیشترین موضوعات مورد استفاده به ترتیب روان شناسی سلامت، اثربخشی رویکردهای درمانی و آموزشی، شخصیت، یادگیری و پیشرفت تحصیلی و روان سنجی بوده است. در خصوص روش پژوهش بیشترین میزان استفاده از روش های همبستگی، آزمایشی، زمینه یابی و پس رویدادی بوده است. در بخش روش های آماری، روش های همبستگی، تحلیل واریانس و آزمون های تی بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده اند. در نهایت در خصوص منابع مورد استفاده در مجلات در کل میزان استفاده از منابع لاتین بیشتر از منابع فارسی بوده است و همچنین به تدریج مقالات از تک مولفی به سمت چند مولفی و مشارکتی بودن سوق یافته اند.

Keywords: content analysis, most using,
Journal of Psychology

کلید واژه ها: تحلیل محتوا، روش شناسی،
مجله روانشناسی

□ Department of Educational Psychology, Shahid Beheshti University, I.R.Iran
✉hassan.lrajhromi@ut.ac.ir

□ دریافت مقاله: ۱۳۹۲/۷/۱۷ تصویب نهایی: ۱۳۹۲/۷/۴
* گروه روانشناسی تربیتی دانشگاه شهید بهشتی

● مقدمه

علم روان شناسی به طور فزاینده ای در حال تبدیل شدن به یک رشته بین المللی می باشد که در این میان گسترش دادن موضوعات و مباحث روان شناسی و انتشار یافته های محققانی که در حیطه روان شناسی پژوهش می کنند دارای اهمیت می باشد (نیلسون، فلورس، برکل، اسکیل، لنیمپروسامر، ۲۰۰۷). از منابعی که می تواند در جهت گسترش رشته های علمی نقش بسزایی داشته باشد نشریات و فصلنامه های تخصصی است. نشریات ادواری در میان مدارک و منابع انتشاراتی به دلیل سرعت نشر و نقش موثری که در انتقال اطلاعات دارند از مهم ترین منابع اطلاعات علمی محسوب می شوند و جایگاه خاصی در کتابخانه های تخصصی و دانشگاهی دارند. میزان تولید و کیفیت نشریات ادواری علمی و نیز میزان استفاده از این منابع یکی از شاخص های رشد علمی و فرهنگی آن جامعه به شمار می رود. همچنین جهت ارائه یافته های جدید علمی و دستاوردهای تحقیقاتی ناگزیر به نشر و طبع نشریات علمی می باشیم. انتشار مقاله در نشریات علمی از جایگاه ویژه ای برخوردار است و پژوهشگران، نشریات علمی- پژوهشی را به خاطر ارزش علمی آن ها مورد استفاده قرار می دهند (جانانی، رودباری، تهمن و صدقی، ۱۳۹۱). مجلات برای ارزیابی عملکرد خود از تحلیل محتوا استفاده می کنند (بولتز، دیمر، کافمن، ۲۰۱۰؛ کریپندورف، ۲۰۰۴؛ فیکو، لاسی، ریغه، ۲۰۰۸). کریپین دورفرز (۱۹۸۰) تحلیل محتوا را مجموعه ای از روش ها تعریف می کند که باید نتایج معنادار و معتبری را تولید کند. در واقع کریپین دورفرز تحلیل محتوا را به عنوان یک فن پژوهشی برای ربط دادن داده ها به مضمون آن، به گونه ای معتبر و تکرارپذیر تعریف می کند. استمپل (۳۰۰۲) و هالستی (۱۹۶۹) معتقدند که تحلیل محتوا استنتاج های مورد نیاز را به صورت عینی و با روش معین توصیف می کند. تحلیل محتوای دوره ای از مجلات علمی روان شناسی دارای اهمیت زیادی می باشد به خاطر اینکه آن ها شاخص هایی را فراهم می کنند که باعث انتشار علوم و دانش های تخصصی می شوند و از این طریق اهداف، علایق و ارزش های رشته های روان شناختی را انعکاس می دهند (بابولتز، دیمیر و هافمن، ۲۰۱۰).

تحلیل محتوای مقالات و چکیده ها همواره در مطالعه تاریخیچه مجلات مورد استفاده قرار گرفته اند. به طور مثال در رشته روانشناسی، هاورد، کول و مکس ول (۱۹۸۷) و اسمیت و همکاران (۱۹۹۸) مقالات منتشر شده در مجلات «انجمن روانشناسی آمریکا» را مورد

بازبینی قرار دادند. همچنین ایب و اشمیت (۲۰۰۱) و تسای و ون (۲۰۰۵) مقالات بعضی از مجلات علوم تربیتی را مورد بررسی قرار دادند. الکنیز و رابرتز (۱۹۸۸) در مطالعه خود به بررسی مقالات «مجله روانشناسی مرضی کودک»^۱ پرداختند و گلدنبرگ (۲۰۰۶) «مجله نظریه موسیقی»^۲ را تحلیل کرد. بابلتز، دمپرو و هافمن (۲۰۱۰) مجله «روانشناسی مشاوره» را تحلیل کردند. همچنین کرچلی، رونی و گالویز (۲۰۱۰) نیز در مطالعه خود به بررسی محتوا و روش مقالات «مجله روانشناسی بین فرهنگی» پرداخته اند. در ایران نیز فتح آبادی (۱۳۹۰) به کند و کاو در عملکرد «مجله تعلیم و تربیت» در رشته روانشناسی تربیتی در ۱۰ سال گذشته پرداخته است. در واقع تحلیل محتوای مقالات منتشر شده در مجلات دانشگاهی می تواند در جهت هدایت رشته های حرفه ای از قبیل روانشناسی، علوم تربیتی و تکنولوژی آموزشی نقش موثری داشته باشد. در واقع تحقیقاتی که در مورد تحلیل محتوای مجلات صورت می گیرد اطلاعات سودمندی را در مورد روند کلی تحقیقات و شناسایی مباحث و موضوعات مهم مقالات را در رشته های خاص به دست می دهد (شین، فنگ و تسای، ۲۰۰۸). به طور کلی رشته های علمی باید خودشان را مورد ارزیابی قرار دهند که این کار از طریق تحلیل محتوا میسر می باشد. تحلیل محتوای مقالات مجلات علمی یک مسیر مهم را برای بازبینی محتوای مجلات مهیا می کند که از این طریق به بینشی از فعالیت های علمی مجلات در طول یک دوره زمانی خاص می رسد که باعث شناسایی محدوده های برجسته و موضوعات کاربردی از موضوعات نادیده گرفته شده می شود (نیلسون و همکاران، ۲۰۰۷).

«روش های آماری» در پژوهش های روان شناختی و به تبع آن در مقالات منتشره در مقالات روان شناسی همواره از دیدگاه های مختلف مورد بحث قرار گرفته است. «انجمن روان شناسی آمریکا»^۳ (APA) برای بررسی روش های آماری مورد استفاده در مجلات روان شناسی کارگروهی را با عنوان «کارگروه استنباط آماری» (TFSI) تشکیل داد که هدف اصلی آن ها بحث و توافق درباره موضوعات بحث برانگیز کاربرد آمار در پژوهش های روان شناختی بود اهمیت توجه به روش های آماری در مجلات روان شناسی از نظر به اندازه ای بود که توکی، ماسترلر، میل و کرونباخ نظارت بر این کارگروه را بر عهده گرفتند. این کارگروه پیشنهادهایی درباره موضوعات آماری و روان شناختی در زمینه های طرح پژوهش، جامعه آماری، نمونه، واگذاری آزمودنی ها، اندازه گیری متغیرها، یافته های پژوهش، تحلیل داده ها،

نرم افزارهای آماری، فرض آزمایی، استنباط علی، نحوه سازماندهی جداول و شکل ها، تفسیر یافته ها و نتیجه گیری و بحث. بررسی بومی سازی و استفاده از قواعد پیشنهادی این کارگروه برای بهبود کیفیت روش شناختی و آماری مجلات روان شناسی در ایران بسیار سودمند باشد. نگاهی به مقالات منتشر شده در «مجله روان شناسی» که نه تنها ادبیات روش شناختی واحد از سوی مجله در انتشار مقالات شماره های مختلف به کار گرفته نشده است بلکه بسیاری از ملاحظات روش شناختی و آماری با توصیه های کارگروه آماری «انجمن روان شناسی آمریکا» همخوانی ندارد. این عدم همخوانی اغلب اوقات به شکل عدم ارائه اطلاعات لازم و یا ارائه اطلاعات غیر ضروری نمود پیدا کرده است. به عنوان مثال در بخش روش شناختی مقالات مجله روان شناسی معرفی روش مورد استفاده معمولاً به صورت مفصل و تدریس گونه انجام شده است در حالی که به مواردی همچون قواعد اندازه گیری دقیق متغیرها (مانند انطباق حیطه های مورد استفاده با حیطه های مفهومی مورد بحث) و اندازه اثر و توان آزمون کمتر پرداخته شده است.

از آنجایی که تاکنون در کشور ایران پژوهشی به تحلیل محتوای «مجله روانشناسی» نپرداخته است، این پژوهش درصدد است تا با تحلیل محتوای مقالات «مجله روانشناسی»، به بررسی موضوعات مورد استفاده و مهم، تعیین روش های پژوهشی به کار رفته در مقالات، تعیین روش های آماری مورد استفاده در تجزیه و تحلیل مقالات، تعیین توزیع فراوانی استنادات به مقالات فارسی و انگلیسی، همچنین میزان استفاده از مقالات جدید و قدیم مقالات بپردازد. سوال اصلی پژوهش حاضر این می باشد تا بررسی کند که «مجله روانشناسی از سال ۱۳۷۶ تا ۱۳۹۰ در زمینه های ذکر شده فوق چه روندی را طی کرده است». آگاهی در زمینه روندهای جاری مقالات فصلنامه روانشناسی می تواند برای فصلنامه روانشناسی یا هر مجله تخصصی دیگر مفید باشد. برای کسب این آگاهی «بررسی دوره های موضوعات جاری و تحلیل محتوای مقالات منتشر شده می تواند در جهت گیری مناسب برای آینده مفید باشد. بنابراین هدف این پژوهش بررسی تاریخچه، عملکرد، موضوعات جاری، روندها و چشم اندازهای آینده مجله روانشناسی می باشد» که می تواند در جهت رشد و پیشرفت مجله و همچنین دادن خط فکری برای چاپ و انتشار یافته های ضروری و اساسی محققان مفید و مثمر ثمر واقع شود.

● روش

در پژوهش های انجام شده برای بررسی عملکرد مقالات مجلات روان شناسی معمولاً از روش تحلیل محتوا استفاده می شود (جونز، ۲۰۱۰؛ سان سیه، ۲۰۰۴). در تحلیل محتوای مجلات به این نکته که تا چه اندازه مجله به هدف ها و رسالت های خود در زمینه انتشار یافته های رشته تخصصی پایدار مانده توجه شده است (بولتز، ۲۰۱۰). برای انجام پژوهش حاضر نیز از روش تحلیل محتوا استفاده شده است. وبر (۱۹۹۰) مطرح می کند که تحلیل محتوا یک نوع روش پژوهش می باشد که به عنوان مجموعه ای از شیوه ها برای ایجاد استنتاج معتبر از متن استفاده می شود. در تعاریف عملیاتی، تحلیل محتوا شامل گام های متمایزی است، که این گام ها شامل «مفهوم سازی»^۱، «تعیین واحد»^۲، «نمونه برداری»^۳، «عملیاتی سازی»^۴ و «تعیین روایی»^۵ و «اعتبار»^۶ می باشد. هر یک از این گام ها برای کیفیت انجام پژوهش حیاتی می باشد و تصمیم گیری که در هر مرحله گرفته می شود باید دقیق و قابل اجرا باشد (فیکو، لیسو و ریف، ۲۰۰۸). در واقع در این پژوهش برای تحلیل محتوای مقالات «مجله روان شناسی» تمام شماره های مجله از سال ۱۳۷۶ تا ۱۳۹۰ گردآوری گردیدند و در مرحله بعد پس از تهیه چک لیست های تحلیل محتوا تمام مقالات بر اساس موضوعات مورد استفاده، روش های پژوهشی، روش های آماری، تعداد مولفین و منابع مورد بررسی و دسته بندی قرار گرفتند و جدول های فراوانی هر کدام از مقوله ها تهیه گردید و سپس روند مجله در ابعاد مختلف مورد بررسی قرار گرفت.

«جامعه آماری» پژوهش حاضر از طریق تمام شماری تمامی نسخه های «مجله روان شناسی» انتخاب شده است؛ بدین صورت که تمام شماره های «مجله روان شناسی» از سال اول انتشار یعنی سال ۱۳۷۶ تا سال ۱۳۹۰ که هر سال شامل چهار شماره می شود را مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است. تحلیل محتوای مقاله های مجله روان شناسی بر اساس پنج دسته از ملاک های عمومی انجام شده که عبارتند از: «ملاک های مربوط به موضوعات مورد بررسی»، «ملاک های قسمت روش پژوهش»، «روش آماری»، «تعداد مولفین» و «تعداد منابع» مورد استفاده و همچنین تعداد منابع جدید و قدیم فارسی و لاتین انجام شده که در قسمت یافته ها آمده است. واحد تحلیل در پژوهش حاضر «مقالات مجله روان شناسی» از سال اول تا سال پانزدهم - شماره های ۱ تا ۶۰ بوده است.

نحوه تقسیم بندی مقالات مورد استناد به جدید و قدیمی: برای تعیین یک ملاک زمانی ابتدا مقالاتی را که حداکثر ۷ سال از زمان انتشار آن‌ها گذشته را به عنوان منابع جدید و مقالات منتشر شده قبل از آن را به عنوان منابع قدیمی تعیین شده است.

«بزار» مورد استفاده پژوهش حاضر چک لیست‌های تحلیل محتوا بودند که جهت استخراج اطلاعات کمی بر اساس موضوعات، روش‌های پژوهش، روش‌های آماری و تعداد مولفان و منابع در قسمت‌های مختلف مورد استفاده قرار گرفتند.

● یافته ها

در این بخش یافته های مربوط به تحلیل محتوای «مجله روانشناسی» بر اساس «موضوعات»، «روش‌های پژوهش»، «روش‌های آماری» و «تعداد مولفان» و «منابع» مورد استفاده در جدول‌های مجزایی گزارش می‌شود.

همانطور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، موضوعات «روانشناسی سلامت» (۱۵/۴۶)، «اثربخشی رویکردهای درمانی و آموزشی» (۱۴/۴۳) و «شخصیت» (۱۳/۴) در سال‌های ۷۶ تا ۸۰ به ترتیب بیشترین درصد فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند و موضوعات «روانشناسی صنعتی و سازمانی» و «معنویت و دین»، هر کدام با فراوانی (۱/۳) کمترین درصد فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین در سال‌های ۸۱ تا ۸۵، موضوعات «اثربخشی رویکردهای درمانی و آموزشی» (۲۱/۹۵)، «روانشناسی سلامت» (۱۶/۲۶) و «یادگیری و پیشرفت تحصیلی» (۱۳) به ترتیب بیشترین درصد فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند و موضوع «روانشناسی صنعتی و سازمانی» با فراوانی ۱/۶۳ درصد کمترین درصد فراوانی را به خود اختصاص داده است و نیز در سال‌های ۸۶ تا ۹۰ موضوعات روان‌سنجی (۱۷/۴۲)، اثربخشی موضوعات روان‌سنجی (۱۷/۴۲)، اثربخشی رویکردهای درمانی و آموزشی (۱۶/۶۷) و شخصیت (۱۳/۶۳) به ترتیب بیشترین درصد فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند و موضوع‌های حافظه و شناخت (۳/۰۳) و معنویت و دین (۳/۰۳) کمترین درصد فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند.

با توجه به داده‌های جدول ۱، بیشترین روش‌های پژوهش مورد استفاده در مقالات سال‌های ۷۶ تا ۸۰، به ترتیب «زمینه‌یابی و آزمایشی» (۱۹/۵۹)، «مروری» (۱۵/۴۶) و «همبستگی» (۱۴/۴۳) می‌باشند. از طرف دیگر از روش‌های کیفی و فراتحلیل در مقالات

سال های مذکور استفاده نشده است. در سال های ۸۱ تا ۸۵ «روش های همبستگی» (۳۰/۰۸)، «آزمایشی» (۲۰/۳۲) و «پس رویدادی» (۱۷/۰۷) بیشترین درصد فراوانی را به خود اختصاص داده اند و نیز از روش های مطالعه موردی، کیفی و فراتحلیل استفاده نشده است. همچنین در سال های ۸۶ تا ۹۰ بیشترین روش های مورد استفاده به ترتیب همبستگی (۳۹/۳۹)، آزمایشی (۱۷/۶۷) و زمینه یابی (۱۲/۸۸) می باشند و روش های مطالعه موردی و مروری در مقالات به کار نرفته اند.

جدول ۱. فراوانی و درصد فراوانی موضوعات مجله روان شناسی

۸۶-۹۰		۸۱-۸۵		۷۶-۸۰		شاخص ها موضوع ها
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۱۳,۶۳	۱۸	۵,۶۹	۷	۱۳,۴	۱۳	شخصیت
۳,۰۳	۴	۸,۱۳	۱۰	۱۰,۳	۱۰	حافظه و شناخت
۱۷,۴۲	۲۴	۸,۱۳	۱۰	۱۱,۳۴	۱۱	روان سنجی
۱۶,۶۷	۲۲	۲۱,۹۵	۷۲	۱۴,۴۳	۱۴	اثر بخشی رویکردهای درمانی و آموزشی
۹,۸۴	۱۳	۱۳	۶۱	۸,۲۵	۸	یادگیری و پیشرفت تحصیلی
۵,۳	۷	۴,۰۶	۵	۵,۱۵	۵	آسیب شناسی و روان شناسی مرضی
۶,۰۶	۸	۱,۶۳	۲	۱,۰۳	۱	روان شناسی صنعتی و سازمانی
۸,۳۳	۱۱	۴,۸۷	۶	۳,۰۹	۳	خانواده و مسائل مربوط به آن
۳,۰۳	۴	۵,۶۹	۷	۱,۰۳	۱	معنویت و دین
۴,۵۴	۶	۵,۶۹	۷	۸,۲۵	۸	انگیزش و هیجان
۹,۸۴	۱۳	۱۶,۲۶	۲۰	۱۵,۴۶	۱۵	روانشناسی سلامت
۱,۵۱	۲	۴,۰۶	۵	۷,۲۲	۷	سایر
۱۳۲		۱۲۳		۹۷		تعداد مقالات بررسی شده

با توجه به داده های جدول ۲، بیشترین روش های پژوهش مورد استفاده در مقالات سال های ۷۶ تا ۸۰، به ترتیب «زمینه یابی و آزمایشی» (۱۹/۵۹)، مروری (۱۵/۶۶) و همبستگی» (۱۴/۴۳) می باشند. از طرف دیگر از روش های کیفی و فراتحلیل در مقالات سال های مذکور استفاده نشده است. در سال های ۸۱ تا ۸۵ «روش های همبستگی» (۳۰/۰۸)، «آزمایشی» (۲۰/۳۲) و «پس رویدادی» (۱۷/۰۷) بیشترین درصد فراوانی را به خود اختصاص داده اند و نیز از روش های مطالعه موردی، کیفی و فراتحلیل استفاده نشده است. همچنین در سال های ۸۶ تا ۹۰ بیشترین روش های مورد استفاده به ترتیب «همبستگی» (۳۹/۳۹)، «آزمایشی» (۱۷/۶۷) و «زمینه یابی» (۱۲/۸۸) می باشند و روش های مطالعه موردی و مروری در مقالات به کار نرفته اند.

جدول ۲. فراوانی و درصد فراوانی روش های پژوهش مورد استفاده در مجله روان شناسی

۸۶-۹۰		۸۱-۸۵		۷۶-۸۰		شاخص ها روش های تحقیق
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۳۹,۳۹	۵۲	۳۰,۰۸	۳۷	۱۴,۴۳	۱۴	همبستگی
۱۲,۸۱	۱۷	۸,۹۴	۱۱	۱۹,۵۹	۱۹	زمینه یابی
۹,۰۹	۱۲	۱۷,۰۷	۲۱	۱۲,۳۷	۱۲	پس رویدادی (علی - مقایسه ای)
۰	۰	۰	۰	۱,۰۳	۱	مطالعه موردی
۱۶,۶۷	۲۲	۲۰,۳۲	۲۵	۱۹,۵۹	۱۹	آزمایشی
۹,۹۹	۱۲	۹,۷۵	۱۲	۴,۱۲	۴	شبه آزمایشی و نیمه آزمایشی
۰	۰	۵,۶۹	۷	۱۵,۴۶	۱۵	مروری
۱,۵۱	۲	۰	۰	۰	۰	کیفی
۱۰,۰۶	۱۴	۶,۰۵	۸	۱۳,۰۴	۱۳	روان سنجی
۰,۷۶	۱	۰	۰	۰	۰	فرا تحلیل
۱۳۲		۱۲۳		۹۷		تعداد مقالات بررسی شده

با توجه به داده های جدول ۳، در سال های ۷۶ تا ۸۰ بیشترین روش های آماری مورد استفاده به ترتیب عبارتند از «روش های همبستگی» (۲۷/۸۱)، «تحلیل واریانس» (۲۳/۳) و «آزمون های تی» (۲۲/۵۵). در این دوره از روش های آماری تحلیل مسیر و مدل معادلات ساختاری هیچ استفاده ای نشده است.

جدول ۳. فراوانی و درصد روش های آماری مورد استفاده

۸۶-۹۰		۸۱-۸۵		۷۶-۸۰		شاخص ها روش های آماری
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۲۸,۴۲	۵۴	۲۹,۶۲	۶۴	۲۷,۸۱	۳۷	همبستگی و رگرسیون
۱۸,۴۲	۳۵	۱۹,۰۹	۴۳	۲۳,۰۳	۳۱	تحلیل واریانس
۱۴,۲۱	۲۷	۲۳,۶۱	۵۱	۲۲,۵۵	۳۰	تی
۰	۰	۰,۹۳	۲	۳	۴	اندازه گیری های مکرر
۱۰,۵۳	۲۰	۶,۹۵	۱۵	۷,۵۲	۱۰	فتون روان سنجی
۱۱,۵۸	۲۲	۲,۷۵	۶	۰,۷۵	۱	کوواریانس
۲,۶۳	۵	۳,۰۷	۸	۶,۰۱	۸	نایارامتریک (خی دو، یومان ویتنی، ویلکاکسون)
۸,۹۵	۱۷	۰,۴۶	۱	۰	۰	مدل یابی معادلات ساختاری و تحلیل مسیر
۰,۵۳	۱	۱۰,۶۴	۲۳	۶,۷۷	۹	توصیفی
۱,۵۸	۳	۱,۳۹	۳	۲,۲۵	۳	سایر
۱۳۲		۱۲۳		۹۷		تعداد مقالات بررسی شده
۱۹۰		۲۱۶		۱۳۳		تعداد روش های مورد استفاده

در سال های ۸۱ تا ۸۵ روش های آماری همبستگی (۲۹/۶۲)، آزمون های تی (۲۳/۶۱) و تحلیل واریانس (۱۹/۹) به ترتیب بیشترین میزان فراوانی را به خود اختصاص داده اند. در این دوره از روش مدل یابی معادلات ساختاری و تحلیل مسیر تنها در یک مقاله استفاده شده است. همچنین در سال های ۸۶ تا ۹۰ نیز بیشترین میزان استفاده به روش های همبستگی (۲۸/۴۲)، تحلیل واریانس (۱۸/۴۲) و تی (۱۴/۲۱) اختصاص یافته است. در این دوره از روش اندازه گیری های مکرر در هیچ مقاله ای استفاده نشده است.

جدول ۴ مربوط به فراوانی تعداد مولفین و تعداد منابع مورد استفاده در مقالات (فارسی و لاتین/ قدیم و جدید) می باشد. ملاک تعیین شده برای جدید و قدیم بودن مقالات بدین صورت بوده است که ابتدا مقالاتی که حداکثر ۷ سال از زمان انتشار آن ها گذشته را به عنوان منابع جدید و مقالات منتشر شده قبل از آن را به عنوان منابع قدیمی تعیین شده است.

جدول ۴. فراوانی تعداد مولفان و تعداد منابع (فارسی و لاتین - قدیم و جدید) مورد استفاده

شماره	سال انتشار	کل	تعداد مولفان				تعداد منابع مورد استفاده		مقالات جدید و قدیم لاتین	
			تک مولف	۲ مولف	۳ مولف	۴ مولف و بیشتر	فارسی	لاتین	قدیم	جدید
۱	۷۶	۱۷	۱۷	۰	۰	۰	۷۰	۴۲۰	۴۰	۳۰
۲	۷۷	۱۷	۱۳	۳	۱	۰	۴۹	۳۹۸	۳۳	۱۶
۳	۷۸	۲۰	۶	۵	۵	۴	۵۸	۴۱۳	۳۹	۱۹
۴	۷۹	۲۱	۵	۵	۵	۶	۹۶	۴۰۸	۷۱	۲۵
۵	۸۰	۲۲	۱	۱۱	۹	۱	۹۸	۴۴۷	۶۶	۳۲
۶	۸۱	۲۴	۷	۳	۷	۶	۹۳	۴۴۲	۹۳	۵۰
۷	۸۲	۲۳	۲	۱۰	۷	۴	۹۸	۴۲۶	۵۶	۴۲
۸	۸۳	۲۴	۳	۶	۱۰	۵	۱۱۲	۵۴۵	۶۷	۴۵
۹	۸۴	۲۴	۱	۷	۹	۷	۱۳۶	۵۳۸	۷۰	۶۶
۱۰	۸۵	۲۹	۲	۷	۱۳	۷	۱۱۰	۷۲۵	۵۹	۵۱
۱۱	۸۶	۲۶	۱	۵	۱۳	۷	۱۴۸	۶۶۶	۵۹	۸۹
۱۲	۸۷	۳۱	۵	۶	۱۲	۷	۱۴۱	۷۶۶	۶۳	۷۸
۱۳	۸۸	۲۷	۲	۶	۱۱	۸	۱۸۵	۶۵۶	۹۵	۹۰
۱۴	۸۹	۲۴	۲	۶	۵	۱۱	۱۶۶	۶۰۰	۷۳	۹۳
۱۵	۹۰	۲۵	۳	۶	۸	۸	۱۷۷	۶۶۱	۱۱۰	۶۷

با توجه به داده های جدول، دو روند به شرح زیر استنباط می گردد:

□ الف: در رابطه با تک مولف بودن و چند مولف بودن، روند به گونه ای بوده است که در سال نخست انتشار مجله تمام مقالات تک مولف بوده اند اما به تدریج از تعداد مقالات تک مولف کاسته شده است و مقالات به سمت چند مولفی بودن سیر کرده است؛ که بیشتر مقالات به صورت سه مولفی تالیف گردیده اند.

□ ب: در مورد تعداد منابع مورد استفاده میزان استفاده از منابع فارسی و لاتین به تدریج سیر صعودی داشته است. که در این میان میزان استفاده از منابع فارسی جدید بیشتر از منابع فارسی قدیم می باشد ولی در مورد منابع لاتین میزان استفاده از منابع قدیمی بیش از منابع جدید می باشد. در این پژوهش تعداد ۳۵۲ مقاله مورد بررسی قرار گرفت، که تعداد مولفین مرد ۲۸۶ و تعداد مولفین زن ۱۶۷ نفر بودند. (جدول ۵)

جدول ۵. تعداد کل مولفین مجله روان شناسی در سه دوره به تفکیک جنسیت

دوره	کل مولفین	جنس	
		مرد	زن
۸۰ تا ۷۶	۱۰۸	۷۴	۳۴
۸۵ تا ۸۱	۱۶۵	۹۴	۷۱
۹۰ تا ۸۶	۱۸۰	۱۱۸	۶۲

از مواردی که در تحلیل محتوا به آن توجه می شود، بررسی مولفین پرکار و مولد مجلات می باشد و این روندی است که دیگران نیز به آن پرداخته اند (جونز، ۲۰۱۰؛ سان سیه، ۲۰۰۴). اسامی مولفین پرکار (مولفینی که بیشترین مقالات را در این مجله چاپ کرده اند) در جدول ۶ نمایش داده شده است:

جدول ۶. اسامی مولفین پرکار مجله روان شناسی از سال ۱۳۷۶ تا ۱۳۹۰

رتبه	مولف	وابستگی سازمانی	کل	تک مولف	مولف نخست	مولف دوم	مولف سوم	چهارم
۱	جواد اژه ای	دانشگاه تهران	۳۴	۲	۳	۹	۱۹	۱
۲	کاظم رسول زاده طباطبایی	دانشگاه تربیت مدرس	۱۹	۱	۰	۸	۵	۵
۳	محمدعلی مظاهری	دانشگاه شهید بهشتی	۱۸	۳	۴	۳	۷	۱
۳	حسین مولوی	دانشگاه اصفهان	۱۸	۰	۰	۵	۱۱	۲
۴	محمد کریم خداپناهی	دانشگاه شهید بهشتی	۱۷	۲	۶	۶	۲	۱
۴	پرویز آزاد فلاح	دانشگاه تربیت مدرس	۱۷	۱	۲	۶	۸	۰
۵	حمید طاهر نشاط دوست	دانشگاه اصفهان	۱۵	۰	۲	۸	۳	۲
۵	علی فتحی آشتیانی	دانشگاه علوم پزشکی بقیه اله	۱۵	۲	۶	۲	۳	۲
۶	پریرخ دادستان	دانشگاه تهران	۱۴	۴	۱	۹	۰	۰
۶	محمود حیدری	دانشگاه شهید بهشتی	۱۴	۰	۲	۳	۸	۱
۷	محمود منصور	دانشگاه تهران	۱۳	۴	۰	۸	۰	۱
۸	غلامعلی مسعود لواسانی	دانشگاه تهران	۱۱	۰	۵	۴	۰	۲
۹	الهه حجازی	دانشگاه تهران	۱۰	۰	۶	۴	۰	۰
۹	مهناز مهرابی زاده هنرمند	دانشگاه شهید چمران	۱۰	۱	۵	۲	۱	۱
۱۰	مرتضی لطیفیان	دانشگاه شیراز	۹	۰	۳	۳	۲	۱

● بحث و نتیجه گیری

تحلیل و بررسی محتوای مجلات همواره از موضوعات مورد علاقه پژوهشگران بوده است. در واقع تحلیل تاریخی مجلات، عقاید در حال رشد، موضوعات و روش های مورد استفاده پژوهشگران را نمایان می سازد و از طرفی می توان به تحقیقات بین فرهنگی در حوزه روان شناسی نیز دست یافت (کرچلی و همکاران، ۲۰۱۰). در پژوهش حاضر نیز هدف، بررسی و تحلیل محتوای مجله روان شناسی در طول ۱۵ سال (سال های ۷۶ تا ۹۰) می باشد.

○ با توجه به نتایج جدول ۱ می توان این گونه برداشت کرد که «مجله روان شناسی» رویکرد خاصی در انتشار موضوعات تخصصی حوزه روانشناسی نداشته است و بیشترین موضوعاتی که در مجله انتشار یافته اند از حوزه های مختلفی از قبیل روانشناسی سلامت، اثربخشی رویکردهای درمانی و آموزشی، شخصیت، یادگیری و پیشرفت تحصیلی و روان سنجی بوده اند که این نشان دهنده این است که این مجله در انتشار موضوعات، «رویکردی عمومی» را دنبال کرده است. از آنجایی که در سطح جهانی مجلات علمی - پژوهشی تخصصی شده اند توصیه می شود این مجله نیز مطابق با روند جهانی مجلات، تخصصی گردد. به علت اینکه در سال های نخست انتشار این مجله تعداد مجلات تخصصی حوزه روانشناسی محدود بوده اند اما هم اکنون مجلات متعددی به صورت تخصصی در حوزه های مختلف روانشناسی انتشار می یابند در نتیجه تخصصی کردن موضوعات این مجله ضروری به نظر می رسد.

○ در بخش روش های پژوهش به کار رفته در مقالات در سال های نخستین بیشتر میزان استفاده از روش های مروری، همبستگی و آزمایشی بوده است اما به مرور زمان از میزان استفاده از روش مروری کاسته شده است در صورتی که میزان استفاده از روش های همبستگی و آزمایشی ثابت مانده است. در تبیین یافته فوق می توان این گونه بیان کرد که در سال نخستین انتشار مجله، صاحب نظران از مقالات مروری برای آشنا ساختن مخاطبین با نظریات و مفاهیم بنیادین روانشناسی استفاده کردند ولی بعدها با انتشار کتب و مقالات مختلف در حوزه روانشناسی دیگر نیازی به انتشار مقالات مروری احساس نشده است به همین دلیل به تدریج از میزان استفاده از مقالات مروری کاسته شده است.

○ در قسمت روش های آماری مورد استفاده در مقالات نتایج تحلیل محتوا نشان داد که بیشترین روش های آماری مورد استفاده عبارت بودند از همبستگی، تحلیل واریانس و

آزمون های t. همچنین یافته ها نشان می دهند که میزان استفاده از روش های همبستگی و تحلیل واریانس تقریباً ثابت بوده است، از طرفی میزان استفاده از تحلیل کواریانس افزایش یافته است ولی میزان استفاده از آزمون های t و آزمون های ناپارامتریک سیر نزولی داشته است. بنابراین روند یافته های فوق را به این صورت می توان تبیین کرد که در سال های نخستین انتشار موضوعات مورد بررسی پیچیدگی کمتری داشته اند در صورتی که با گذشت زمان و پیشرفت علم روان شناسی گستردگی و پیچیدگی موضوعات بیشتر شده است که این امر مستلزم استفاده از روش های آماری پیچیده تر و تازه تری بوده است. از سوی دیگر با گذشت زمان پژوهشگران با روش های جدید آماری آشنایی بیشتری پیدا کرده اند و همچنین در اکثر پژوهش ها از یک متخصص آمار برای تجزیه و تحلیل داده ها استفاده شده که در نتیجه میزان استفاده از روش های آماری پیشرفته تر و پیچیده تر بیشتر شده است. همچنین با گذشت زمان دسترسی به نرم افزارهای پیشرفته آماری مانند SPSS, Excel, Amos, Lisrel و ... بیشتر شده است که این امر امکان استفاده از روش های پیشرفته آماری را مهیا کرده است.

○ در خصوص مشارکتی بودن مقالات، یافته های پژوهش بیانگر آن بود که در سال های نخستین انتشار مجله، مقالات بیشتر به صورت تک مولف انتشار می یافتند اما به تدریج از تعداد مقالات تک مولف کاسته شده است و مقالات به سمت چند مولفی بودن سیر کرده است؛ که بیشتر مقالات به صورت سه مولفی تالیف گردیده اند. دلایل مشارکتی تر شدن مقالات به این صورت می باشد که به مرور پژوهش های انجام شده تخصصی تر شده اند در نتیجه نیاز استفاده از افراد مختلف با تخصص های گوناگون احساس شده است (متخصص آماری، گردآوری کننده اطلاعات و...) همچنین در سال های اخیر فرهنگ نشر تغییر کرده است بدین صورت که تعداد مجلات و فصلنامه ها افزایش پیدا کرده اند که این امر زمینه را برای عموم پژوهشگران فراهم کرده است که مقالات خود را در مجلات مختلف منتشر کنند. از طرفی دیگر به دلیل گسترش دوره های تحصیلات تکمیلی مشارکتی شدن مقالات افزایش یافته است که این امر به ویژه در خصوص مقالات مستخرج از پایان نامه های دوره های کارشناسی ارشد و دکتری مشهودتر است.

○ در مورد تعداد منابع مورد استفاده میزان استفاده از منابع فارسی و لاتین به تدریج سیر صعودی داشته است. زیرا در سال های اخیر با توجه به الکترونیکی شدن اکثر مجلات میزان

دسترسی به بانک‌های اطلاعاتی و مجلات مختلف بیشتر شده است در نتیجه پژوهشگران راحت‌تر و سریع‌تر به منابع دست اول دسترسی پیدا کرده‌اند. در کل به تدریج با گذشت زمان میزان استفاده از منابع لاتین بیشتر از منابع فارسی بوده است. در تبیین این یافته می‌توان گفت که دسترسی به منابع لاتین برای پژوهشگران راحت‌تر از منابع فارسی شده است، همچنین بیشتر مجلات و خصوصاً داوران بر استفاده از منابع لاتین تأکید دارند به این دلیل که منابع لاتین هم دست اول ترند و هم اعتماد بیشتری به آن‌ها می‌شود. گذشته از این‌ها سواد لاتین پژوهشگران افزایش یافته است و نیز منابع فارسی تنها در ایران تولید می‌شوند حال آنکه منابع لاتین مربوط به کشور های متعددی می‌باشند و طبیعی است حجم استفاده از منابع لاتین به مراتب بیشتر از منابع فارسی می‌باشد. شایان ذکر است که میزان استفاده از منابع فارسی جدید بیشتر از منابع فارسی قدیم می‌باشد ولی در مورد منابع لاتین میزان استفاده از منابع قدیمی بیش از منابع جدید می‌باشد.

یادداشت‌ها

1. Journal of Pediatric Psychology
2. Journal of Music Theory
3. American Psychological Association
4. conceptualization
5. unitization
6. sampling
7. operationalization
8. validity

منابع

- جانانی، پیمان؛ رودباری، مسعود، تهمتن، ایمان و صدقی، شهرام (۱۳۹۱). تحلیل محتوای مقالات نشریات دانشکده های پرستاری و مامائی دانشگاه های علوم پزشکی ایران. *مجله مراقبت های پرستاری و مامایی*، ۶۱.
- فتح آبادی، جلیل (۱۳۹۰). کند و کاو در عملکرد مجله تعلیم و تربیت در رشته روانشناسی تربیتی در ۱۰ سال گذشته. *مجله تعلیم و تربیت*.
- *مجله روان شناسی*، سال اول تا پانزدهم شماره های ۱ تا ۶۰ (سال های ۱۳۷۶ تا ۱۳۹۰).
- Buboltz, W., Deemer, E., & Hoffmann, R. (2010). Content analysis of the Journal of Counseling Psychology. *Journal of Counseling Psychology*.
- Buboltz, Miller, & Williams (1999) 11 Years later. *Journal of Counseling Psychology*, 57, (3), 368-375.
- Cretchley, J., Rooney, D., & Gallois (2010). Mapping a 40-year history with leximancer:

- Themes and concepts in the Journal of Cross-Cultural Psychology. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 41: 318-328.
- Eybe, J., & Schmidt, H.J. (2001). Quality criteria and exemplary papers in chemistry education research. *International Journal of Science Education*, 23, 209-225.
- Elkins, P. D., & Roberts, M. c. (1988). A content analysis of article over its first 10 years. *Journal of Pediatric*, 13, 575-594.
- Fico, F. G., Lacy, S., & Riffe, D. (2008). A content analysis guide for media economics scholars. *Journal of Media Economics*, 21:2, 114-130.
- Goldenberg, Y.(2006). Content analysis of the articles and related aspects. *Journal of Music Theory*, 50(1), 25-63.
- Howard, G. S., Cole, D. A., & Maxwell, S. E. (1987). Research productivity in psychology based on publication in the journals of the American Psychological Association. *American Psychologist*, 42, 975-986.
- Holsti, O. R. (1969). *Content analysis for the social sciences and humanities*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Hsuan Hsieh, Pei (2004). An alternate look at educational psychologist's productivity from 1991 to 2002. *Contemporary Educational Psychology*, 29 (3), 333-343
- Jones, S. J. (2010). Productivity in educational psychology journals from 2003 to 2008. *Contemporary Educational Psychology*, (1) 11-16.
- Krippendorff, K. (1980). *Content Analysis: An introduction to its methodology*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Krippendorff, K. (2004). *Content analysis: An introduction to its methodology* (2nd, ed). Beverly Hills, CA: Sage.
- Nilsson, J. E., Flores, L. Y., Berkel, L. V., Schale, C. L., Linnemeyer, R. M., & Summer, I. (2007). International career articles: A content analysis of four journals across 34 years. *Journal of Vocational Behavior* 70, 602-613.
- Rhodes, R.E., & Nasuti, G. (2011). Trends and changes in research on the psychology of physical activity across 20 years: A quantitative analysis of 10 journals. *Preventive Medicine*. 53, 17-23.
- Shin, M., Feng, J., Tsai, C-C. (2008). Research and trends in the field of e-learning from 2001 to 2005: A content analysis of cognitive studies in selected journals. *Computers & Education* 51, 955-967.
- Stempel, G. H. (2003). Content analysis. In G. H. Stempel, III, D. H. Weaver, & G. C. Wilhoit (Eds.), *Mass communication research and theory* (pp. 209-219). Boston, MA: Allyn & Bacon.

- Smith, M. C., Locke, S. G., Boisse, S. J., Gallagher, P. A., Kregel, L. E., Kuczek, J. E., et al (1998). Productivity of educational psychologists in educational psychology journals, 1991-1996. *Contemporary Educational Psychology*, 23, 173-181.
- Tsai, C. C., & Wen, L. M. C. (2005). Research and trends in science education from 1998 to 2002: A content analysis of publication in selected journals. *International Journal of Science Education*, 27, 3-14.
- Weber, R. P. (1990). *Basic content analysis* (2nd ed.). Newbury Park, CA: Sage.

Archive of SID